

VODNÍ MĚKKÝŠI PP NEDOŠÍNSKÝ HÁJ

Aquatic molluscs of the Nedošínský háj Nature Monument (Eastern Bohemia, Czech Republic)

Luboš BERAN

Správa chráněné krajinné oblasti Kokořínsko, Česká 149, CZ – 276 01 Mělník,
e-mail: lubos.beran@schkocr.cz

Aquatic molluscs of the Nedošínský háj Nature Reserve (Eastern Bohemia, Czech Republic) were studied in 2005. Altogether 10 species (6 gastropods, 4 bivalves) were found at 7 localities represented springs, rivulets, small wetlands and two canals along the border of the Nature Monument. Springs and rivulets downstream of springs are inhabited by *Bythinella austriaca* (Frauenfeld, 1857) s. lat. This molluscs is rare in Bohemia and recently is known only from eastern part of Bohemia.

Key words: aquatic molluscs, Nedošínský háj Nature Monument, *Bythinella austriaca*, faunistic

Metodika a materiál

Údaje o současném rozšíření použité v této práci jsou získané vlastním terénním průzkumem autora. Průzkum byl proveden v roce 2005 na území celé přírodní památky Nedošínský háj a v 2 hraničních tocích. Sběr byl prováděn kombinací vizuální metody a odběrů z vegetace či sedimentu za pomoci kovového kuchyňského cedníku (průměr cedníku 20 cm, velikost ok 0,5–1 mm).

Materiál získaný při průzkumu byl ve většině případů určen na místě a vrácen na lokalitu. U druhů determinovatelných pouze pomocí lupy (např. většina druhů r. *Pisidium*) byl materiál determinován až v laboratoři.

Historická data byla získána z autorovy databáze, která obsahuje přepis dostupných publikovaných i nepublikovaných prací, údaje získané z kartoték a sbírek muzeí a od jiných malakologů.

Systém a nomenklatura jsou převzaty z práce BERAN(2002).

Charakteristika území

Výše uvedené území se nachází ve východních Čechách jižně od rybníka Malý Kosřín mezi Tržkem a Nedošínem u Litomyšle. Jedná se především o smíšené dubohabřiny přecházející v nejnižších polohách do lužních porostů (FALTYSOVÁ, BÁRTA et al. 2002). Vodní biotopy jsou představovány několika prameny vyvěrajícími ze svahu, pramennými stružkami a drobnými mokřady v lužních porostech. Jihozápadní hranici PP tvoří náhon říčky Desné a severní náhon řeky Loučné.

Přehled lokalit

V této části jsou uvedeny popisy jednotlivých lokalit. Údaje jsou řazeny následovně: číslo lokality, název nejbližší obce, kód pole pro faunistické mapování (BUCHAR 1982, PRUNER & MÍKA 1996), lokalizace a popis lokality, datum průzkumu.

1 – Nedošín, 6163, pramenná stružka od pramene Svatého Antonína před ústím do náhonu Loučné v severní části PP, 14.5.2005; 2 – Nedošín, 6163, periodická stružka v lužním lese v severní části PP asi 50 m od pramene Svatého Antonína, 14.5.2004; 3 – Nedošín, 6163, slabý pramen u cesty mezi pramenem Svatého Antonína a Sklepním pramenem necelých 100 m od pramene Svatého Antonína, 14.5.2005; 4 – Nedošín, 6163, slabý pramen u cesty mezi pramenem Svatého Antonína a Sklepním pramenem asi 150 m od pramene Svatého Antonína, 14.5.2005; 5 – Nedošín, 6163, Sklepní pramen v PP, 14.5.2005; 6 – Nedošín, 6163, mlýnský náhon Desné podél jihozápadní hranice PP, 14.5.2005; 7 – Nedošín, 6163, náhon Loučné podél severní hranice PP, 14.5.2005.

Dosavadní malakologické průzkumy

Už ULIČNÝ (1892–95) zmiňuje výskyt praménky *Bythinella austriaca* v tomto území. Za ním následuje řada jiných badatelů. 15.7.1930 navštívil území J. Brabenec, který zde kromě již zmíněné praménky našel hrachovku *Pisidium casertanum*. J. Brabenec navštívil území ještě 17.4.1976 a udává zde opět praménku. Všechny nálezy jsou uloženy v Národním muzeu v Praze. Údaje o výskytu praménky a uchatky *Radix ovata* uvádí LOŽEK (1960). Následně HRUBÝ (1980) uvádí výskyt praménky z několika lokalit v PP. V muzeu v Hradci Králové je uložen materiál praménky sebraný Lohniským 7.6.1982. V roce 1997 (8.3.) navštívil území autor této práce a zjistil zde kromě praménky i druhy *Anisus leucostoma* a *Pisidium casertanum*.

Výsledky a diskuse

Přehled zjištěných druhů

V této části jsou uvedeny výsledky průzkumu podle jednotlivých druhů. U každého druhu je uvedeno zoogeografické rozšíření převzaté z práce BERAN (2002) a dále údaje týkající se obývaných stanovišť, poznámky k rozšíření na území ČR a rozšíření ve sledované oblasti.

Třída: Gastropoda
Řád: Neotaenioglossa
Čeleď: Hydrobiidae

Bythinella austriaca (Frauenfeld, 1857) s. lat. – praménka rakouská. Východoalpsko-karpatský druh. Drobný předožábrý plž vyskytující se v pramenech a pramenných stružkách obvykle v oblastech budovaných vápnitými horninami. Zatímco na Moravě patří k poměrně častým druhům, tak v Čechách je jeho výskyt omezen prakticky pouze na východní Čechy. Nedošínský háj patří mezi jeho známé lokality.

Čeleď: Bithyniidae

Bithynia tentaculata (Linnaeus, 1758) – bahňavka rmutná. Palearktický druh. Běžný druh jak tekoucích, tak i většiny stojatých vod. Zjištěn pouze mimo PP v náhonu Loučné.

Řád: Hygrophila
Čeleď: Acroloxidae

Acroloxus lacustris (Linnaeus, 1758) – člunice jezerní. Palearktický druh. Poměrně běžný a široce rozšířený druh stojatých a pomalu tekoucích vod, který byl zjištěn mimo PP v náhonu Loučné.

Čeleď: Lymnaeidae

Galba truncatula (O. F. Müller, 1774) – bahnatka malá. Holartický druh. Běžný druh, který se obvykle vyskytuje na rozhraní mezi vodou a souší (břehy vodních toků, mokřady). Zjištěn na lok. č. 2, 6 a 7.

Radix ovata (Draparnaud, 1805) – uchatka vejčitá. Paleartický druh. Typický druh stojatých a pomaleji tekoucích vod v nížinách. Ve sledovaném území byl zjištěn v hraničních tocích.

Čeleď: Planorbidae

Anisus leucostoma (Millet, 1813) – svinutec běloustý. Evropsko-západosibiřský druh. Typický obyvatel periodických tůň a mokřadů od nížin až po vyšší polohy, který byl nalezen na lok. č. 2.

Třída: Bivalvia

Čeleď: Sphaeriidae

Pisidium subtruncatum Malm, 1855 – hrachovka otupená. Holartický druh. Jeden z nejběžnějších příslušníků rodu *Pisidium* žijící zejména v tekoucích vodách. Nevyhýbá se však ani vodám stojatým. Ve zkoumaném území byl zjištěn v obou hraničních tocích.

Pisidium nitidum Jenyns, 1832 – hrachovka lesklá. Holartický druh. Běžný druh zejména pomaleji tekoucích vod zjištěný v obou hraničních tocích.

Pisidium personatum Malm, 1855 – hrachovka malinká. Eurosibiřský druh. Obývá zejména chladnější drobné stojaté vody, prameniště a pramenné stružky. Zjištěn byl na 3 lokalitách.

Pisidium casertanum (Poli, 1791) – hrachovka obecná. Pravděpodobně kosmopolitní druh. Zřejmě nejběžnější hrachovka rodu *Pisidium* v ČR, která se vyskytuje v řadě vodních stanovišť od pramenišť a mokřadů až po velké vodní toky. Ve zkoumaném území zjištěna na 6 zkoumaných lokalitách.

Při průzkumu vodní malakofauny PP Nedošinský háj bylo v roce 2005 nalezeno celkem 10 druhů vodních měkkýšů (6 plžů, 4 mlži) z toho však 5 druhů pouze ve dvou hraničních tocích ležících již mimo PP. Prameny a pramenné stružky obývají druhy *Bythinella austriaca* s. lat., *Pisidium personatum*, *P. casertanum*, drobné mokřady pak kromě zmíněných hrachovek rodu *Pisidium* druhy *Galba truncatula*, *Anisus leucostoma* a hraniční toky ještě několika dalšími druhy. Kromě praménky *Bythinella austriaca* patří všechny zjištěné druhy mezi běžné a typické pro zkoumaná stanoviště. Výskyt praménky v tomto území je významný, neboť se jedná o jeden z nejzápadnějších současných výskytů tohoto druhu v Čechách a zároveň o jednu z mála lokalit v Čechách, která leží v chráněných územích. Bohužel síla pramenů v PP není s výjimkou pramene Svatého Antonína příliš velká a tak je asi největším nebezpečím pro tento druh kromě možného znečištění podzemních vod snížení průtoku, což je však orgány ochrany přírody velmi špatně ovlivnitelné. Území postrádá významnější stojaté vody a tak by bylo vhodné vytvoření drobných tůň a mokřadů.

Tab. 1: Přehled vodních měkkýšů podle lokalit

Latinský název a jméno autora popisu (převzato z BERAN 2002); český název (převzato z BERAN 2002); kategorie ohrožení dle Červeného seznamu vodních měkkýšů ČR (BERAN 2002); subjektivní odhad hustoty populace na 1 m² plochy obývané uvedeným druhem; O – ojedinelé, méně než 1 jedinec na 1 m², R – roztroušeně, 1–20 jedinců na 1 m², H – hojně, 20–100 jedinců na 1 m², VH – velmi hojně, více než 100 jedinců na 1 m².

Tab. 1: List of aquatic molluscs according to localities

Latin name, its author and date of description (adopted from BERAN 2002); Czech name (adopted from BERAN 2002); categories according to the Red List of aquatic molluscs of the Czech Republic (adopted from BERAN 2002); estimation of population density (O – solitary occurrence, less than 1 specimen per 1 square meter, R – scattered occurrence, 1–20 specimens per 1 square meter, H – abundant occurrence, 20–100 specimens per 1 square meter, VH – very abundant occurrence, over 100 specimens per 1 square meter).

Druh Latinský název	Český název	Kategorie ohrožení	Lokalita č.						
			1	2	3	4	5	6	7
<i>Bythinella austriaca</i> (Frauenfeld, 1857) s. lat.	praménka rakouská	Téměř ohrožený (NT)	R		O	O	H		O
<i>Bithynia tentaculata</i> (Linnaeus, 1758)	bahnivka rmutná	Málo dotčený (LC)							O
<i>Acroloxus lacustris</i> (Linnaeus, 1758)	člunice jezerní	Málo dotčený (LC)							O
<i>Galba truncatula</i> (O. F. Müller, 1774)	bahnatka malá	Málo dotčený (LC)		O					O
<i>Radix ovata</i> (Draparnaud, 1805)	uchatka vejčitá	Téměř ohrožený (NT)						O	R
<i>Anisus leucostoma</i> (Millet, 1813)	svinutec běloústý	Málo dotčený (LC)		O					
<i>Pisidium subtruncatum</i> Malm, 1855	hrachovka otupená	Málo dotčený (LC)						O	O
<i>Pisidium nitidum</i> Jenyns, 1832	hrachovka lesklá	Málo dotčený (LC)							O
<i>Pisidium personatum</i> Malm, 1855	hrachovka malinká	Málo dotčený (LC)	O	O	O				
<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791)	hrachovka obecná	Málo dotčený (LC)	O	R	O	O		O	O
Celkem			3	4	3	2	1	5	8

Poděkování

Průzkum byl finančně podpořen Krajským úřadem Pardubického kraje.

Literatura

- BERAN L. 2002: Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam [Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List]. *Sborník přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, Supplementum 10*, 258 pp.
- BUCHAR J. 1982: Způsob publikace lokalit živočichů z území Československa. [Publication of faunistic data from Czechoslovakia]. *Věst. Čs. Spol. Zool., Praha*, 46: 317-318.
- FALTYSOVÁ H., BÁRTA F. et al. 2002: Pardubicko. In: MACKOVČIN P. et SEDLÁČEK M. (eds.): Chráňná území ČR, svazek IV. *Agentura ochrany přírody a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, Praha*, 316 pp.
- HRUBÝ I. 1980: Poznámky k výskytu plže *Bythinella austriaca* (Frfld) v Nedošinském háji u Litomyšle. [Notes on *Bythinella austriaca* (Frfld) occurring in the Nedošinský háj coppi-ce at Litomyšl]. *Časopis Národního muzea, Řada přírodovědná*, 149, 3-4: 177-180.
- LOŽEK V. 1960: Měkkýši Nedošinského lesa. *Ochrana přírody, Praha*, 15, 4: 124.
- PRUNER L. & MÍKA P., 1996. Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny [List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system]. *Klapalekiana*, 32, Suppl.: 1-175.
- ULIČNÝ J. 1892–5: Měkkýši čeští. *Praha: Klub přírodovědný*, 208 pp.

Došlo: 20.10.2005